

Research Paper

An Analysis of the Role of Responsible Tourism Components in the Development of Sustainable Coastal tourism Case Study: Bahnamir city

Shokri Firoozjah Pari ^{*1}, Mollania Jelodar Shahram², Rasouli Seyedhassan³

¹ Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

³ PhD student in Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Central Tehran Branch

10.22080/jtpd.2021.19516.3343

Received:

August 12, 2020

Accepted:

November 30, 2020

Available online:

September 22, 2021

Keywords: Responsible tourism,
coastal tourism,
sustainable development,
sustainable coastal
tourism

Abstract

The purpose of this study is to investigate the role of responsible tourism components in the development of sustainable tourism in the coastal city of Bahnamir. The research method in this research is documentary and descriptive-analytical. In the first stage, it studies and explains the components of tourism responsibly. The method of collecting research data in relation to the theoretical foundations of research, recognition and analysis of documentary and library data and in relation to the study of the sample is field studies. A questionnaire was used to collect field information. The statistical population was distributed to 50 people in the form of snowballs and targeted. IPA technique has been used to analyze the data and measure the importance and performance of the indicators. The results of the research showed that the mean values and performance of all responsible tourism indicators are negative values; This means that the current performance of these indicators in relation to sustainable tourism in the coastal city of Bahnamir is not favorable and they have a significant gap with their importance. Therefore, in order to achieve sustainability in coastal tourism in Bahnamir, it is necessary to pay attention to the components of responsible tourism.

*Corresponding Author: Shokri Firoozjah Pari
Address: Department of Geography and Urban
Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

Email: shokri.pari@yahoo.com
Tel: 09112002197

Extended Abstract

1. Introduction

The main theme of responsible tourism is to create a better place for people to live and a better place for people to travel and visit. This category requires the cooperation of all executive agents, hoteliers, government officials, indigenous peoples and tourists, so that each of them can take responsibility for the sustainability of the tourism industry and commit to it. The purpose of this study is to investigate the role of responsible tourism components in the development of sustainable tourism in the coastal city of Bahnamir.

2. Materials and Methods

The research method in this research is documentary and descriptive-analytical. In the first stage, it studies and explains the components of tourism responsibly. The method of collecting research data is related to the theoretical foundations of research, recognition and analysis of documentary and library data, and field studies in relation to the study of the sample under study. To collect field information, a questionnaire was used which was distributed among a random sample of 50 people in the form of snowballs and targeted. IPA technique was used to analyze the data to measure the importance and performance of the indicators.

3. Discussion and Results

The results of distributing and completing the questionnaire among urban and tourism experts and performing the method of analysis of significance - performance of research indicators showed that the mean of importance and performance of all responsible tourism

indicators are negative values; In other words, the current performance of these indicators in relation to sustainable tourism in the coastal city of Bahnamir is not favorable and they have a significant gap with their importance.

4. Conclusions

Therefore, in order to achieve sustainability in coastal tourism in Bahnamir, it is necessary to pay attention to the components of responsible tourism in this city and to pay much attention to environmental, social and economic dimensions in order to achieve sustainable coastal tourism in Bahnamir.

علمی پژوهشی

تحلیلی بر نقش مؤلفه های گردشگری مسئولانه در توسعه ی گردشگری پایدار ساحلی نمونه موردی: شهر بهنمیر

پری شکری فیروزجاه^{۱*}، شهرام ملانیا جلودار^۲، سید حسن رسولی^۳

^۱نویسنده مسئول، دکتری تخصصی، استادیار، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران ایران

^۲دکترای تخصصی، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، ایران

^۳دانشجوی دکتری، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

10.22080/jtpd.2021.19516.3343

چکیده

موضوع اصلی گردشگری مسئولانه، ایجاد مکانی بهتر برای زندگی افراد و مکانی بهتر برای سفر و بازدید مردم است. این مقوله نیازمند همکاری تمام عوامل اجرایی، هتل داران، دولت مردان، مردم بومی و گردشگران است تا هر کدام مسئولیت خود را در جهت پایداری صنعت گردشگری بپذیرند و به آن تعهد داشته باشند. از این رو، هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش مؤلفه های گردشگری مسئولانه در توسعه ی گردشگری پایدار در شهر ساحلی بهنمیر است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی است. جهت جمع آوری اطلاعات میدانی از ابزار پرسش نامه استفاده شده است. حجم نمونه تحقیق، ۵۰ نفر از کارشناسان و متخصصان حوزه ی گردشگری و امور شهری به صورت هدفمند و به روش گلوله برفی انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده ها و سنجش میان اهمیت و عملکرد شاخص ها از تکنیک IPA استفاده شده است. نتایج یافته های پژوهش نشان داد که مقدار میانگین-های اهمیت و عملکرد همه ی شاخص های گردشگری مسئولانه، مقادیری منفی است؛ به این معنا که عملکرد حال حاضر این شاخص ها در ارتباط با گردشگری پایدار شهر ساحلی بهنمیر، مطلوب نیست و با مقدار اهمیت آنها شکاف چشم گیری وجود دارد. در نتیجه، جهت نیل به پایداری در گردشگری ساحلی شهر بهنمیر، توجه به مؤلفه های گردشگری مسئولانه از مهم ترین ضرورت ها است.

تاریخ دریافت:

۲۲ مرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش:

۱۰ آذر ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:

۳۱ شهریور ۱۴۰۰

کلیدواژه ها:

گردشگری مسئولانه، گردشگری ساحلی، توسعه ی پایدار، گردشگری ساحلی پایدار

* نویسنده مسئول: پری شکری فیروزجاه

آدرس: دانشگاه پیام نور، تهران ایران

ایمیل: shokri.pari@yahoo.com

تلفن: ۰۹۱۱۲۰۰۲۱۹۷

۱ مقدمه:

توسعه ی پایدار ناحیه ای، بر روش های توانمندسازی و مسئولیت پذیری بهره مندان محلی گردشگری برای تغییر در رفتار و اخلاق آنها تأکید دارد. در ایران و در ناحیه ی مورد مطالعه، تسهیل کننده های روش توانمندسازی و مسئولیت پذیری بهره مندان محلی به دلیل حاکم بودن رویکرد توسعه از «بالا به پایین» و متمرکز، نادیده انگاشته شده؛ و در نتیجه در فراگرد مسئولیت پذیری گردشگری چالش های جدی ایجاد کرده است. از طرفی در سال های اخیر، حساسیت های زیست محیطی در ناحیه ی خزر همواره با تأثیرات منفی گردشگران بر محیط زیست نیاز مبرم بر ایجاد یک سیستم توسعه ی پایدار در صنعت گردشگری را بیش از پیش آشکار می کند. شهر بهنمیر نیز به واسطه ی قرارگیری در ناحیه ی خزری، پتانسیل بالایی در جذب توریست و توسعه ی فرهنگ گردشگری دارد. اراضی این شهر بسیار حاصلخیز بوده و به لحاظ پوشش گیاهی دارای تنوع فراوان است. همچنین به سبب وجود گردشگران فراوان در فصول مختلف خاص، از حیث اقتصادی و اجتماعی نیز بسیار تأثیرپذیر بوده است. از این رو، ضرورت دارد روش های توانمندسازی بهره مندان محلی در فراگرد مسئولیت پذیری گردشگری مورد واکاوی قرار گیرد. بدین ترتیب، پژوهش حاضر، به منظور تبیین نقش مؤلفه های گردشگری مسئولانه در توسعه ی گردشگری پایدار ساحلی در شهر بهنمیر؛ برای ارتقای ظرفیت پذیرش گردشگری مسئولانه به بررسی مؤلفه های زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی پرداخته تا بتواند از این طریق به هدف پژوهش حاضر دست یابد.

۲ پیشینه ی تحقیق:

در راستای موضوع مورد مطالعه، پژوهش های متعددی در داخل و خارج از کشور انجام گرفته است

در دهه های اخیر، همزمان با مطرح شدن بحث های گردشگری پایدار در سازمان های جهانی مانند؛ سازمان ملل و کمیسیون براتلندا، «گردشگری مسئولانه»^۱ به عنوان یکی از اشکال گردشگری پایدار در واکنش به نگرانی های زیست محیطی و اجتماعی گردشگری مطرح شد (Leslie, 2012: 1-2). «گردشگری مسئولانه» بیش از توجه به رشد اقتصادی، بر تحریک انگیزش درونی به منظور ارتقای رفتار و کردار بهره مندان محلی گردشگری و توانمندسازی آنان برای مشارکت و اثر گذاری بر فرآیند تصمیم گیری های گردشگری تأکید می کند (Mathew & Kumar, 2014: 54-60). در کشورهای پیشرو «گردشگری مسئولانه»، از طریق مشارکت آگاهانه بهره مندان و عرضه کنندگان محلی گردشگری برای تعامل بهتر با محیط، به منظور رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب، مورد توجه قرار گرفته است (Sharply & Telfer, 2014: 28). بدین ترتیب، در اوایل دهه ی ۱۹۹۰ میلادی، «رویکرد «مسئولانه» به منظور غلبه ی چالش های حاصل از توسعه ی گردشگری غیرمسئولانه اجتماعی - اقتصادی و مخرب محیط زیست مطرح شده که عمدهً مبتنی بر «رشد اقتصادی»^۳ و «کسب سود فردی»^۴ بوده؛ و باعث بروز چالش های فراوان ساختاری و کارکردی در زمینه ی گردشگری و در پی آن نابسامانی های فضایی حاصل از بهره مندی بی-رویه از محیط سکونت گاه های روستایی در کشورهای در حال توسعه [همچون ایران] شده است. بر این مبنای، رویکرد «مسئولانه» علاوه بر ایجاد تعادل و توازن در منافع اقتصادی به واسطه ی مشارکت آگاهانه و داوطلبانه بهره مندان محلی گردشگری؛ موجب بهبود کیفیت محیطی سکونت گاه ها می شود (Mtapuri & Giampiccoli, 2016: 10). به سخن دیگر، در گردشگری مسئولانه علاوه بر به کارگیری راهبرد و سیاست گذاری مناسب برای

^۳ Economic - growth

^۴ Commercial Profit driven

^۱ Bratland Commission

^۲ Responsible Tourism

دانش برند نیز بر وفاداری برند تأثیری معنادار، دارد. با توجه به یافته‌های مدل پژوهش، هویت برند از طریق رضایت برند مکان‌های گردشگری شهر یزد وفاداری به برند را افزایش می‌دهد. در نهایت، با توجه به شرایط اقلیمی استان، از میان‌پتانسیل‌های وجودی این خطه می‌توان ظرفیت کویری و انرژی خورشیدی را به منزله‌ی برندی خاص معرفی کرد. احمدی و دیگران (۱۳۹۸)، در مقاله‌ی خود با عنوان "عوامل ضعف گردشگری در طرح‌های توسعه‌ی شهری استان کرمانشاه" به دنبال تحلیل عوامل ضعف گردشگری در طرح‌های توسعه‌ی شهری هستند. با توجه به اهداف پژوهش، نوع تحقیق کاربردی با روش توصیفی-تحلیلی بوده و از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با تأکید بر رویکردی اکتشافی استفاده شده است. بر اساس تحلیل اکتشافی، چهار عامل بر ضعف گردشگری در طرح‌های توسعه‌ی شهری استان کرمانشاه شناسایی شد که عبارت‌اند از؛ عوامل نهادی، دیدگاهی، ساختاری و مدیریتی. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی ارتباط میان عوامل و تعیین سهم هر یک از آنان از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مؤلفه‌های اصلی پژوهش (نهادی، دیدگاهی، ساختاری و مدیریتی) بر ضعف گردشگری در طرح‌های توسعه‌ی شهری استان کرمانشاه تأثیر معناداری دارند. لنگ و دادز (۲۰۱۷)، مقاله‌ای با عنوان "افزایش گردشگری پایدار از طریق کارآفرینی اجتماعی" را به چاپ رسانده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که پروژه‌های گردشگری و کارآفرینی اجتماعی گردشگری در کانادا محدود است. دو فرض اصلی مربوط به زمینه‌ی کانادا را می‌توان از این جستجوی زیر برداشت: (۱) کمبود خدمات پذیرایی و پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی گردشگری و / یا، (۲) پروژه‌های کارآفرینی اجتماعی پذیرایی و گردشگری و / یا مشاغل به رسمیت شناخته نمی‌شوند و / یا عدم آگاهی از آنها وجود دارد. لیتوین^۲ و دیگران

که در ادامه به برخی از تحقیقاتی که در سال‌های اخیر انجام شده اشاره می‌شود:

شفیعی ثابت و هراتی فرد (۱۳۹۷)، در مقاله خود با عنوان "گردشگری مسئولانه و توسعه‌ی پایدار ناحیه‌ای، (مورد مطالعه: بخش آستارا، جاده چالوس)"، به تبیین شاخص‌های مؤثر بر مسئولیت‌پذیری بهره‌مندان محلی گردشگری در زمینه‌ی توسعه‌ی پایدار ناحیه‌ای پرداخته، و شاخص‌های مؤثر بر مسئولیت‌پذیری مولد بهره‌مندان محلی گردشگری را آشکار ساخته است. بر اساس نتایج، برخلاف عملیاتی نمودن برخی شاخص‌های مؤثر بر مسئولیت‌پذیری بهره‌مندان محلی توسط سازمان‌های دولتی و خصوصی، توسعه‌ی گردشگری مسئولانه در ناحیه‌ی آستارا متأثر از رفتار و کردار بهره‌مندان محلی و رویکرد برنامه ریزی «بازار محور» و «حکومت محور» به شکل غیرمولد بوده است. بنابراین، تغییر در رویکرد برنامه ریزی و توجه به شاخص‌های مناسب مسئولیت‌پذیری مولد بهره‌مندان محلی گردشگری، به وسیله‌ی برنامه ریزان و متولیان محلی گردشگری برای تغییر رفتار بهره‌مندان محلی به سوی گردشگری مسئولانه پیشنهاد می‌گردد. خواجه‌نبی و دیگران (۱۳۹۸)، مقاله‌ی "سنجش ساختارهای اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی در رشد و توسعه‌ی گردشگری شهری (مطالعه‌ی موردی: شهر گلوگاه)" را به رشته‌ی تحریر درآورده‌اند. نتایج حاصله از مدل HOLSAT حاکی از مثبت بودن عملکرد موجود در مؤلفه‌های ساختار اقتصادی و متناقض بودن عملکرد برخی از مؤلفه‌های ساختار اجتماعی - فرهنگی است که نشان از نیازمندی در جهت برنامه ریزی مجدد در این راستا است. کروی (۱۳۹۸)، در مقاله‌ی "تأثیر برند گردشگری شهر یزد در ایجاد رضایت و وفاداری گردشگران داخلی" به بررسی اثرات برند گردشگری شهر یزد در ایجاد رضایت و وفاداری گردشگران داخلی پرداختند. بر اساس یافته‌های مدل پژوهش، هویت برند بر رضایت برند تأثیر معناداری دارد.

² Litvin

¹ Lange & Dodds

عنوان یک گردشگر مسئول (Mathew & Sreejesh, 2017). مفهوم گردشگری مسئولانه مورد توجه بسیاری از پژوهشگران حوزه ی گردشگری قرار گرفته است. یکی از محققان این حوزه، از گردشگری مسئولانه به عنوان یک مفهوم جدید یاد کرده که می‌تواند باعث بهره‌بری از فرصت‌های کسب و کار از طریق بهبود تجربه سفر، بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، ایجاد فوائد اجتماعی و اقتصادی و همچنین حفاظت از محیط زیست شود (Hanafiah et al, 2016). پاول و راپش^۲ در پژوهش خود نشان داده اند که ۶۶٪ از برگزار کننده‌های تورها ادعا می‌کنند که رعایت اصول گردشگری مسئولانه بر جوامع محلی تأثیر مثبت دارند (Paul & Rupesh, 2013). کندی و آنیلکومار^۳ نیز در پژوهش خود به مطالعه ی نحوه ی مدیریت گردشگری مسئولانه از دیدگاه مدیران و صاحبان کسب و کار در این حوزه پرداختند که نتایج پژوهش ایشان نشان می‌دهد که برخلاف تأثیرات مثبت این نگرش، هنوز کسب و کارها به آن توجه کافی ندارند و سرمایه‌گذاری مالی و زمانی در این حوزه انجام نمی‌دهند. فاکتورهایی مانند؛ هزینه‌های پیاده‌سازی گردشگری مسئولانه، وجود رقبا و کمبود حمایت حکومت‌ها، از جمله موانعی هستند که برنامه‌های گسترش و توسعه ی گردشگری مسئولانه را در جوامع در حال توسعه محدود می‌کنند (Chandy & Anilkumar, 2012).

گردشگری مسئولانه یک خصیصه ی رفتاری است که اساس آن بر اصول اولیه احترام قائل شدن برای دیگران و محیط زیست آنها بنا شده است. فرض این نگرش بر مسئولانه عمل کردن تک تک افراد است و در مرحله ی بعد به‌کارگیری آن در مدیریت کسب و کارهای مربوط به گردشگری است. مفهوم و ایده ی اصلی این نوع گردشگری درگیر شدن تک تک افراد مرتبط مانند مشتریان، تأمین کنندگان خدمات، ارائه دهندگان خدمات گردشگری

(۲۰۱۸)، مقاله خود با عنوان "نمای گذشته نگر از واژه های الکترونیکی مدیریت گردشگری" را منتشر کرده اند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که eWOM وعده ی خود را برای تبدیل شدن به تأثیر عمده ای در صنعت مهمان نوازی و گردشگری بر عهده گرفته است و همچنان در آینده بازبینی نقش اساسی در بازاریابی گردشگری خواهد داشت. آسونگا و ادھیامو^۱ (۲۰۱۹)، مقاله ای با عنوان "جهانگردی و رسانه‌های اجتماعی در جهان: تحقیق تجربی" را به رشته ی تحریر درآورده اند. در این پژوهش دو یافته ی اصلی اثبات شده است. اول، بین نفوذ در فیس بوک و تعداد ورود گردشگران رابطه ی مثبت وجود دارد. دوم، نفوذ در فیس بوک در ترویج ورود گردشگران در کشورهایی که سطح اولیه ورود گردشگران بالاترین و پایین است، اهمیت بیشتری دارد. رابطه ی مثبت ایجاد شده را می‌توان از چهار زاویه ی اصلی توضیح داد: تحول در تحقیقات سفر، افزایش سهم اجتماعی، پیشرفت در خدمات به مشتری و تغییر شکل آژانس‌های مسافرتی.

با توجه به پژوهش‌های انجام گرفته، می‌توان اظهار کرد که آنچه تحقیق حاضر را با پژوهش‌های قبلی متمایز می‌کند بررسی نقش و اهمیت گردشگری مسئولانه در راستای گردشگری پایدار ساحلی است که در مطالعات پیشین کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

۳ مبانی نظری:

۳٫۱ گردشگری مسئولانه

گردشگری مسئولانه، نوع خاصی از انواع گردشگری نیست؛ به گونه ای است که معایب و مشکلات ناشی از آن برای محیط به حداقل برسد و به بهتر شدن محیط میزبان کمک کند. گردشگری پایدار یعنی؛ سعی در ایجاد یک تأثیر مثبت روی محیط زیست، جامعه، اقتصاد و فرهنگ جامعه میزبان به

^۳ Chandy & Anilkumar

^۱ Asongu & Odhiambo

^۲ Paul & Rupesh

دیگر، بحث پایداری در زمینه ی معطوف کردن نظرها به سوی نیاز به ایجاد تعادل بین منافع اقتصادی و زیست محیطی گردشگری مفید بوده و نفوذ آن در خط مشی ها و راهبردها موجب اقدامات و پیشرفت های خوبی در صرفه جویی در انرژی، بازیافت، کاهش زباله و کاهش انتشار کربن و تلاش برای بهبود معیشت جوامع محلی شده است. با این حال، شواهد بسیاری نیز از اثرات منفی آن وجود دارد. به بیان ویلر^۲، مفهوم پایداری کاربرد عملی اندکی دارد؛ زیرا به ابزار روابط عمومی برای پرداختن به انتقادهای وارد شده به اثرات گردشگری تبدیل شده است، در حالی که رفتار کردن به شیوه های قبلی (مخرب) را امکان پذیر می سازد. در واقع، در مورد سودمندی توسعه ی پایدار گردشگری اتفاق نظر وجود ندارد و اجرای آن در عمل هم چنان دشوار است و این موجب شده که بخش اعظم صنعت گردشگری هم چنان ناپایدار باشد. به علاوه، بهره مندان گردشگری راهکارهای پایداری را با سرعت کمی دنبال می کنند (شفیعی ثابت و هراتی فرد، ۱۳۹۷). همچنین، برخی مقصدها در فعالیت های تفریحی خود را به عنوان مقصدی پایدار معرفی می کنند و به این ترتیب انتظارات گردشگران جدید را افزایش می دهند؛ اما گردشگران در واقعیت با شکاف بین پایداری وعده داده شده و آن چه در واقع انجام می شود، روبه رو می شوند. به این ترتیب، سودمندی اندک و انتقادات وارد شده به مفهوم پایداری، به همراه توجه فزاینده به مفهوم گردشگری مسئولانه نیاز به تفکر انتقادی را پدید آورده است. بر این اساس، می‌هلایک^۳ با بررسی دیدگاه های نظری اقتصاد سیاسی و اقتصاد رفتاری مدل یکپارچه پایداری مسئولیت پذیری را ارائه داده است. این مدل سه گام را در بر می گیرد: آگاهی^۴، دستورالعمل^۵ و اقدام^۶. این مدل بحث شاخص های پایداری را تکمیل می کند و نشان می دهد که چگونه مفهوم پایداری را به طور مستمر می توان به کار

و دولت‌ها، در قبول مسئولیت برای انجام این گونه فعالیت‌ها است (Frey & George, 2010). گردشگری مسئولانه قطعاً با بهبود پایداری گردشگری پیوند دارد. به این معنی که قبول مسئولیت، باعث می‌شود اقدامات روشن و واضح‌تری در این زمینه صورت گیرد و این همان اقداماتی هستند که موجب توسعه و پایداری می‌شوند. گرچه گردشگری مسئولانه و گردشگری پایدار مترادف یکدیگر نیستند؛ اما گردشگری مسئولانه باعث پیاده‌سازی و رسیدن به اهداف یادشده ی بالا، در بحث گردشگری پایدار می‌شود. چنان که رفتارهای مسئولانه به توسعه و پایداری منجر می‌شود. هر چه میزان درک افراد از مفهوم گردشگری مسئولانه بالاتر رود، به همان میزان اهداف این نوع گردشگری که حداقل کردن اثرات منفی اجتماعی، اقتصادی و محیطی است و حداکثر کردن تأثیرات مثبت آنها تحقق می‌یابد و به توسعه گردشگری منجر می‌شود (GSTC-D, 2013). از طرفی نگرانی در مورد محیط های طبیعی و اجتماعی و رابطه گردشگر محیط زیست که از اوایل دهه ی ۱۹۷۰ شدت یافت، در نهایت موجب توجه به «مسئولیت بیشتر» و شکل گیری اشکال و مفاهیم جایگزین گردشگری در تقابل با جریان گردشگری انبوه گردید. بحث در مورد پایداری گردشگری از اوایل دهه ی ۱۹۹۰ آغاز شد. ادوارد اینسکیپ^۱ پنج معیار اصلی برای گردشگری پایدار مشخص نمود که مسئولیت های اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی گردشگری و مسئولیت های این صنعت در مقابل گردشگران (رضایت دیدارکننده) و عدالت و تساوی جهانی را در بر می گرفت (شکاری، ۱۳۹۷). از دید برخی صاحب نظران، مفهوم پایداری یک عصبی سحرآمیز به شمار می آید که به سمت مدل ها و اشکال توسعه ی سازگارتر با محیط زیست و جامعه نشانه رفته است. از سوی دیگر، این مفهوم مورد انتقادات بسیاری قرار گرفته است. به بیان

^۴ Awareness

^۵ Agenda

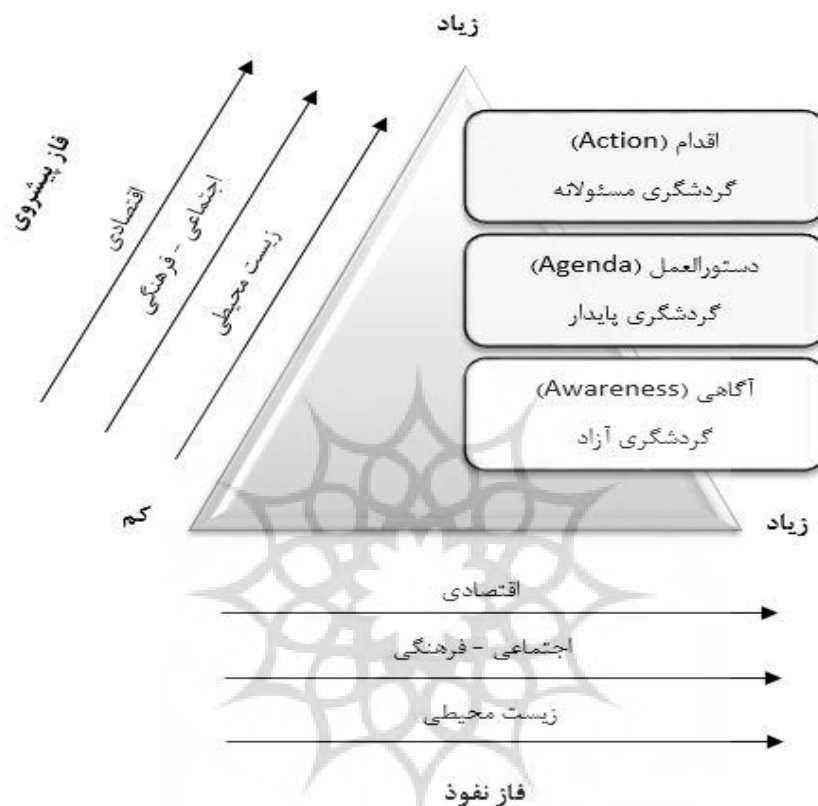
^۶ Action

^۱ Edward Insckape

^۲ Wheeler

^۳ Mihalic

گرفت و از گردشگری ارزش بازارمحور و بدون مداخله از منظر زیست محیطی به سمت گردشگری مسئولانه محیط محور و ارزش اجتماعی محور حرکت کرد (شکل ۱).

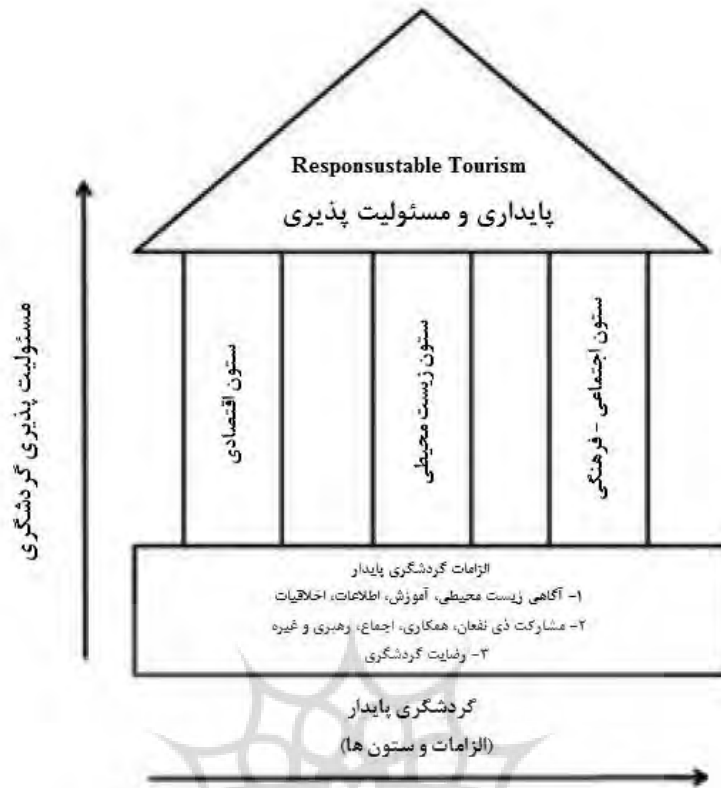

شکل ۱ مدل ۳ A برای توریسم مسئولانه پایدار

راهبردها و خط مشی های پایداری را بسط می دهد و رفتارهای پایدار را به آن اضافه می کند. این ارتباط پایداری مسئولیت پذیری در شکل ۲ نشان داده شده است. براساس شکل، ستون های توسعه ی پایدار روی الزامات گردشگری پایدار بنا شده اند. سقف این بنا گردشگری مسئولانه پایدار نام دارد که پایداری و مسئولیت پذیری در رفتار گردشگری را نشان می دهد (Mihalic, 2016).

می‌هالیک با بررسی ادبیات استدلال می کند که گردشگری مسئولانه مترادف گردشگری پایدار نیست. گردشگری مسئولانه به گفتمان گردشگری پایدار در عمل می پردازد و بیشتر اصطلاحی برای توصیف نوعی از گردشگری است که پایدار است؛ زیرا پایدار عمل می کند. گردشگری مسئولانه، چیز جدیدی نیست و جایگزینی تازه برای سایر اشکال گردشگری یا شیوه ی جدیدی برای انجام گردشگری پایدار نیست. بنابراین، گردشگری مسئولانه

شکل ۲ درک پیشنهادی از گردشگری مسئولانه پایدار براساس الزامات و ستون ها
منبع: Mihalic, 2016

۴ گردشگری ساحلی پایدار

توریستی می تواند تعادل اکولوژیکی محیط را برهم زند (سیدی، ۱۳۹۳: ۲۸).

در خصوص مبانی نظری گردشگری ساحلی شهری، دو راهبرد تأثیرگذار وجود دارد:

- گردشگری ساحلی به عنوان راهبردی برای توسعه ی شهری: در این رویکرد گردشگری ساحلی موتور توسعه معرفی شد. دلایل این امر؛ الف) منبع شغل و درآمد است. ب) زنجیره ای از فعالیت های اقتصادی و خدماتی را به وجود می آورد. ج) از منابع محیطی موجود در شهرهای ساحلی بهره برداری می کنند. د) گردشگری شهری تقاضا برای صنایع دستی، هنرهای سنتی و

مناطق ساحلی به خصوص سواحل ماسه ای به دلیل این که حفاصل بین انبوهی از آب و خشکی است، اهمیت ویژه ای دارد، به پیوست این اهمیت، این ناحیه به طور ذاتی برای انسان ها جذاب دارای پتانسیل لازم جهت اجتماع گردشگران را دارد. در واقع گردشگری ساحلی از مهم ترین زیربخش های طبیعت گردی به عنوان یک منبع جهت ارزش افزوده و درآمد ویژه برای شهرهای ساحلی مورد توجه قرار گرفته است. امروزه در کنار انواع گردشگری، اکوتوریسم با تأکید بر سواحل اهمیت فراوانی یافته است؛ اما نکته ای که نباید فراموش شود این است که اکولوژی محیط زیست ساحلی خیلی حساس و آسیب پذیر بوده و فشار ناشی از فعالیت های

اقامتگاه‌های گردشگری و مجموعه‌های تفریحی برای استفاده عموم اختصاص یابد که این روند موجب تخریب شدید نوار ساحلی از دهه ی ۱۳۵۰ تا به امروز گردیده است. رشد گسترش جمعیت در مناطق مختلف شهری، بسط و گسترش مناطق آن را در فضای جغرافیایی ضروری می‌سازد (سیدی و دیگران، ۱۳۹۷). این گسترش در نواحی ساحلی به دلیل محیط شکننده‌ای که دارند دارای اهمیت به‌سزایی است. علاوه بر توسعه ی سرزمینی، الگوی توزیع جمعیت در مناطق ساحلی نیز حائز اهمیت زیادی است؛ زیرا در کشورهای در حال توسعه این الگو نیز نشان از عدم تعادل در شبکه ی استقرار جمعیت و بهره‌وری از امکانات و منابع سرزمینی را دارد (Samat & Harm, 2013).

۵ روش شناسی تحقیق:

روش پژوهش در این تحقیق اسنادی و توصیفی - تحلیلی است. در مرحله ی نخست به مطالعه و تبیین مؤلفه‌های گردشگری مسئولانه در توسعه ی گردشگری پایدار ساحلی در شهر ساحلی بهنمیر پرداخته شده است. بعد از شناخت این مؤلفه‌ها، تعیین عملکرد فعلی هر یک از این مؤلفه‌ها از دیدگاه کارشناسان و متخصصان امور شهری و گردشگری در این فرایند، هدف این تحقیق است. به همین جهت برای استخراج این شاخص‌ها از منابع اسناد کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه استفاده گردید. پس از آن عملکرد مؤلفه‌های گردشگری مسئولانه از نظر متخصصان و کارشناسان امور شهری و گردشگری مشخص شد. جامعه ی آماری تحقیق حاضر که در برگیرنده ی متخصصان و کارشناسان امور شهری و گردشگری است؛ که حجم نمونه برای این تحقیق ۵۰ نفر به صورت هدفمند و به روش گلوله برفی انتخاب شده است. روایی پرسش‌نامه ی مذکور به کمک نظر خبرگان تأیید شد و به‌منظور تشخیص پایایی پرسش‌نامه، به کمک نرم افزار SPSS آلفای کرونباخ محاسبه و برابر با ۰/۹۷۱ تعیین شد. میزان آلفای کرونباخ نشان می‌دهد که پرسش‌نامه ی پژوهش حاضر از پایایی خوبی برخوردار

فعالیت‌هایی را که به نیروی کار بیشتری نیاز دارند، بالا می‌برد.

- گردشگری ساحلی ابزاری برای توسعه ی پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: در این رویکرد رابطه سه‌گانه میان جامعه ی میزبان، سرزمین آن، جامعه ی مهمان و صنعت گردشگری را برقرار می‌سازد. گردشگری ساحلی می‌تواند سهمی در متنوع‌سازی اقتصادی توسعه ی پایداری داشته باشد و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه ی مناطق توسعه نیافته گردد. ابعاد گردشگری پایدار، ابتدا از بعد اقتصادی به ایجاد فرصت‌های پایدار درآمدی برای اجتماعات محلی منجر می‌گردد، سپس از بعد اکولوژیکی، در جهت حفاظت محیط زیست حرکت می‌کند و همین‌طور به ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی مربوط می‌شود (ویسی، ۱۳۹۶: ۹۷).

اما تفاوت اثرات منفی حاصل از فزونی جمعیت سواحل در کشورهای توسعه یافته با کشورهای در حال توسعه در این است که؛ در کشورهای در حال توسعه این آثار با آثار برنامه‌های شهری منسوخ شده و غیرمنعطف شهرسازی نیز همراه می‌شود در صورتی که در کشورهای توسعه یافته این‌طور نیست (شمس و مطلبیان، ۱۳۹۳: ۴). برای مثال، در ایران بین شهرهای ساحلی و غیرساحلی در تهیه ی برنامه توسعه، تفاوتی وجود ندارد و برنامه‌های شهرسازی برای تمام شهرها از یک قواعد پیروی میکنند. در صورتی که به‌کارگیری الگوی طرح جامع - تفصیلی در یک ناحیه ی ساحلی مانند سواحل دریای خزر باعث گردیده است که کاربری‌ها، بدون تناسب با نیازهای منطقه تعیین شود و اراضی قطعه قطعه شده و به ویلاهای تک‌واحدی یا مجموعه‌های مسکونی برای اوقات فراغت قشری از افراد جامعه، به جای تخصیص این اراضی به

بعد زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی تقسیم بندی شده اند، از رگرسیون خطی چند متغیره استفاده شده است. در جدول شماره ۱ شاخص های پژوهش ارائه شده اند.

است. در این تحقیق، برای تجزیه و تحلیل داده ها از تکنیک IPA؛ برای سنجش میزان تفاوت میان عملکرد و اهمیت شاخص ها استفاده می شود. در پی این آزمون، فاصله یا گپ میان مقادیر عملکرد هر یک از شاخص های تحقیق مشخص می شود. پس از آن برای رتبه بندی مؤلفه های گردشگری مسئولانه که مرتبط با ابعاد پایداری بوده و در سه

جدول اموسوی و همکاران، ۱۳۹۸؛ طالبی و همکاران، ۱۳۹۶؛ ضیایی و همکاران، ۱۳۹۱؛ اسماعیل زاده و اسماعیل زاده، ۱۳۹۶؛ نوربخش و اکبرپور سراسکانرود، ۱۳۸۹؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۷؛ قادری و همکاران، ۱۳۹۷؛ اسماعیل زاده و اسماعیل زاده، ۱۳۹۶؛ وردی پسندی، ۱۳۹۸؛ Wongthong & Ha

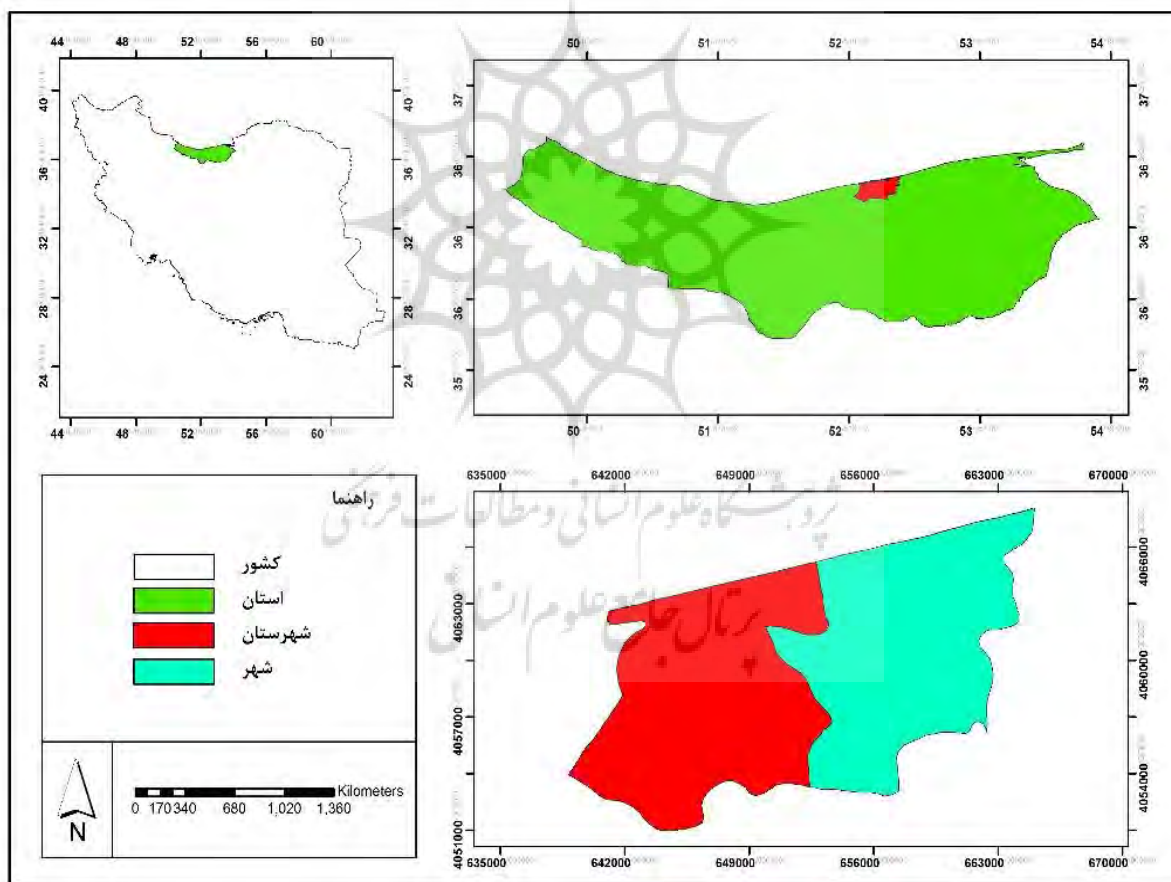
بعد	شاخص	گویه	
اجتماعی	آموزش و آگاهی بخشی	میزان برگزاری کلاس های آموزشی در زمینه ی گردشگری	
		وجود تبلیغات در شهر در زمینه ی بهبود گردشگری	
	مشارکت	تعداد دانش آموختگان در زمینه ی هتل داری، گردشگری و ...	
		میزان مشارکت مالی مردم در مدیریت امور شهر	
اقتصادی	اشتغال زایی	میزان مشارکت فکری مردم	
		اشتغال در زمینه ی گردشگری	
	درآمدزایی	میزان درآمد خانوار	
		هزینه های ناشی از گردشگری	
	زیان های اقتصادی	عوارض و مالیاتهایی که مدیریت شهری در راستای گردشگری به شهروندان و گردشگران تحمیل می کند	
		وجود امکانات لازم در زمینه ی گردشگری	
	سطح رفاه زندگی	دسترسی به امکانات خدماتی در شهر	
		وجود فضای سبز در شهر	
	زیست محیطی	دسترسی به منابع	دسترسی به آب آشامیدنی در نقاط مختلف شهر
			دسترسی به اینترنت
دسترسی به فضای طبیعی برای اوقات فراغت			
دسترسی به جاذبه های طبیعی			
پاکیزگی محیط		وجود سیستم جمع آوری زباله ی به موقع در شهر	
		کنترل رفت و آمد وسایل نقلیه در شهر در راستای جلوگیری از آلودگی صوتی و هوا	
		انتقال کاربری های کارگاهی و صنعتی و پرسروصدا و مزاحم از شهر به پیرامون شهر	
		میزان محافظت سازمان های شهری از محیط طبیعی در شهر	
آسیب رسانی اکوسیستم ها	به	میزان محافظت از دریا و سواحل در شهر	

منبع: مطالعات نگارنده ۱۳۹۹

۶ محدوده و قلمرو پژوهش:

آغوزبن، حاجیکلا، هزارچل، بازارسر، همت‌آباد، حمام سر، بالامحله، کریم کلاً، روشن‌دان، میرود، کاله، عربخیل، گالشکلا، سرخ دشت و میرودسرو. این شهر از نظر تردد و ترانزیت کالاها در وضعیت مناسبی قرار دارد. گذر اتوبان ۸ بانده ساحلی از این شهر، بر رونق و آبادانی آن در سال‌های اخیر افزوده است. مکان‌های گردشگری در بهنمیر بدین شرح هستند: بقعه ی بی بی حلیمه خاتون روشن‌دان بهنمیر، مقبره ی سید قاسم در بازارسر بهنمیر، پارک ساحلی و جنگلی میرود، منطقه ی توریستی کرفون، مجتمع تفریحی و توریستی مرضیه، تپه ی تاریخی قنبر دارابدین روشن.

بهنمیر یکی از شهرهای استان مازندران، که در شهرستان بابلسر و در شمال ایران بین دریای خزر و رشته کوه البرز قرار دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهر برابر با ۷۹۰۶ نفر جمعیت بوده است. بهنمیر، با مساحت ۳ کیلومتر مربع بر کرانه جنوبی دریای خزر که در مختصات جغرافیایی ۵۲ درجه و ۴۹ دقیقه و ۵۴ ثانیه طول شرقی و ۲۶ درجه و ۳۹ دقیقه و ۵۹ ثانیه عرض شمالی قرار دارد. بهنمیر از روستاها و آبادی‌های مختلفی تشکیل شده است. بعضی از این آبادی‌ها عبارتند از: سجاد محله،

شکل ۳ موقعیت جغرافیایی شهر بهنمیر

۷ تجزیه و تحلیل:

مشخصات پاسخ دهندگان، تعداد و درصد فراوانی وضعیت آنها در جدول شماره ۲ آورده شده است.

جدول ۲ خصوصیات فردی پاسخگویان

درصد	تعداد	مشخصات	
۴/۰۰	۲	۲۵ - ۲۰ سال	سن
۲۸/۰۰	۱۴	۳۵ - ۲۵ سال	
۴۲/۰۰	۲۱	۴۵ - ۳۵ سال	
۱۶/۰۰	۸	۵۵ - ۴۵ سال	
۸/۰۰	۴	۶۵ - ۵۵ سال	
۲/۰۰	۱	۶۵ سال به بالا	
۴۴/۰۰	۲۲	مرد	جنس
۵۶/۰۰	۲۸	زن	
۴۲/۰۰	۲۱	مجرد	تاهل
۵۸/۰۰	۲۹	متاهل	
۶/۰۰	۳	فوق دیپلم	سطح تحصیلات
۲۶/۰۰	۱۳	لیسانس	
۴۰/۰۰	۲۰	فوق لیسانس	
۲۸/۰۰	۱۴	دکتری و بالاتر	

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

شود. براساس نتایج نرمال بودن، تمامی داده ها از توزیع نرمال برخوردار شدند؛ بنابراین شاخص ها، توزیع نرمال دارند و می توان در ادامه از آزمون های پارامتریک استفاده کرد. مقادیر انحراف معیار تفاوت میان اهمیت و عملکرد ابعاد و شاخص ها و آماره تی ویو در نهایت سطح معناداری برای سنجش تفاوت یا فاصله میان اهمیت و عملکرد شاخص ها نیز قید شده است. در جدول شماره ۳ نتایج حاصل از اطلاعات پرسش نامه ارائه شده است.

برای مشخص شدن اهمیت و وضعیت فعلی مؤلفه های گردشگری مسئولانه در توسعه گردشگری پایدار ساحلی در شهر بهنمیر، از ابزار پرسش نامه و توزیع آن در میان کارشناسان و متخصصان امور شهری و گردشگری در محدوده مورد مطالعه استفاده شد. در ادامه، نتایج حاصل از پرسش نامه آورده شده است؛ بدین ترتیب که گام های تکنیک تجزیه و تحلیل اهمیت - عملکرد اجرایی می شود. برای تحلیل ابتدا لازم است که نحوه ی توزیع داده های گردآوری شده مشخص

جدول ۳ نتایج حاصل از میانگین

بعد	شاخص	عملکرد (P)	اهمیت (I)
اجتماعی	آموزش و آگاهی بخشی	۳/۱۶	۹/۵۳
	دانش و مهارت	۳/۹۵	۹/۶۳
	مشارکت	۴/۳۴	۸/۹۶
اقتصادی	اشتغال زایی	۴/۳۸	۷/۸
	درآمدزایی	۳/۰۹	۷/۸۳
	زیان های اقتصادی	۲/۹۷	۸/۱۴
	سطح رفاه زندگی	۲/۴۵	۸/۱۲
زیست محیطی	دسترسی به منابع	۵/۴	۸/۳۵
	پاکیزگی محیط	۶/۹	۷/۸۴
	آسیب رسانی به اکوسیستم ها	۵/۴۷	۷/۱۲

منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

ضعیف تری دارند. در میان ده شاخص بررسی شده، شاخص آموزش و آگاهی بخشی، با مقدار ۶/۳۶ دارای بیشترین میزان تفاوت میان اهمیت و عملکرد است. فاصله ی تفاوت اهمیت و عملکرد این شاخص نسبت به تفاوت اهمیت و عملکرد شاخص های دانش و مهارت (با اختلاف ۵/۶۸) و سطح رفاه زندگی (با اختلاف ۵/۶۷) که به ترتیب در رتبه های دوم و سوم جای دارند، بسیار ناچیز است. شاخص های زیان های اقتصادی (با اختلاف ۵/۱۸)، درآمدزایی (با اختلاف ۴/۷۴)، مشارکت (با اختلاف ۴/۶۲) با اختلاف های ناچیزی در رتبه های چهارم، پنجم و ششم قرار دارند. میزان فاصله از نظر عملکرد و اهمیت سایر شاخص ها در جدول شماره ی ۴ محاسبه و ارائه شده است. در این بخش تنها شاخصی که کمترین اختلاف میان اهمیت و عملکرد آن وجود داشته است، پاکیزگی محیط است که یکی از مؤلفه های گردشگری مسئولانه است که در شهر بهنمیر نمود پیدا کرده و دارای جایگاه مناسب و صحیحی است.

با توجه به اطلاعات جدول شماره ی ۳، مشخص شده است که مهم ترین مؤلفه در زمینه ی گردشگری مسئولانه با رویکرد گردشگری پایدار ساحلی، دانش و مهارت است.

همچنین آزمون تی در سطح معنا داری ۹۵٪ برای همه ی شاخص ها معنا دار است (جدول شماره ی ۳) که این امر نشان دهنده ی معنا داری تفاوت میانگین های اهمیت و عملکرد آنها است؛ به دلیل منفی شدن نتیجه تفاوت های میانگین عملکرد از اهمیت، مقدار آماره تی ولیو برای همه شاخص ها منفی به دست آمده است.

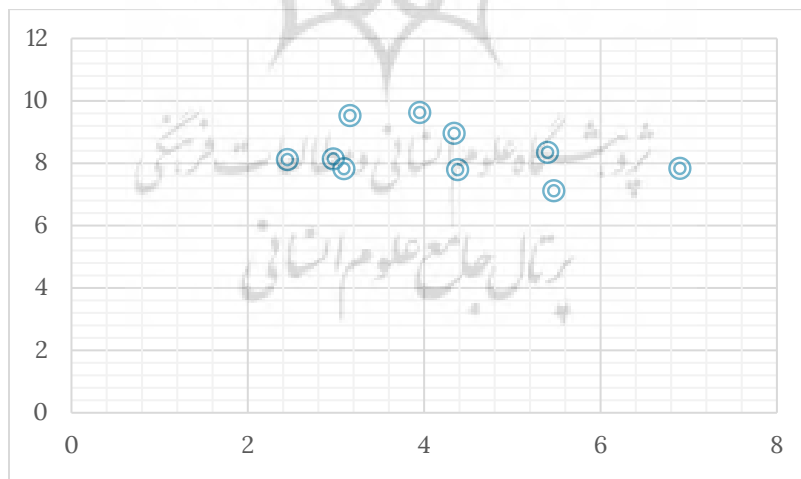
نتایج جدول شماره ی ۴، مقدار تفاوت یا فاصله های میان عملکرد و اهمیت هر یک از شاخص های پژوهش را نشان داده است؛ در ستون آخر می توان مشاهده کرد که از میان ده شاخص، هر یک به لحاظ این تفاوت دارای چه جایگاهی هستند. ملاحظه می شود که حاصل اختلاف عملکرد از اهمیت، در تمامی شاخص ها، مقادیری منفی است به این معنا که تمامی شاخص ها، نسبت به اهمیت شان عملکرد

جدول ۴ تفاوت مقادیر میانگین اهمیت و عملکرد شاخص-ها و نتایج تحلیل نمره افتراقی

شاخص	عملکرد (P)	اهمیت (I)	t-value	P - I	رتبه از لحاظ تفاوت‌های عملکرد و اهمیت
آموزش و آگاهی بخشی	۳/۱۶	۹/۵۳	-۳۷۵/۱	-۶/۳۶	۱
دانش و مهارت	۳/۹۵	۹/۶۳	-۳۲۳/۴	-۵/۶۸	۲
مشارکت	۴/۳۴	۸/۹۶	-۲۵۸/۴	-۴/۶۲	۶
اشتغال زایی	۴/۳۸	۷/۸	-۲۳۰/۱	-۳/۴۱	۷
درآمدزایی	۳/۰۹	۷/۸۳	-۲۷۰	-۴/۷۴	۵
زیان های اقتصادی	۲/۹۷	۸/۱۴	-۲۹۷/۶	-۵/۱۸	۴
سطح رفاه زندگی	۲/۴۵	۸/۱۲	-۳۱۰/۹	-۵/۶۷	۳
دسترسی به منابع	۵/۴	۸/۳۵	-۲۱۳/۶	-۲/۹۵	۸
پاکیزگی محیط	۶/۹	۷/۸۴	-۱۳۷/۴	-۰/۹۴	۱۰
آسیب رسانی به اکوسیستم ها	۵/۴۷	۷/۱۲	-۱۴۷	-۱/۶۵	۹

منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

همان‌طور که مشخص شده است، همه ی شاخص‌ها علاوه بر داشتن سطح معناداری، در تفاوت میانگین‌ها، نتیجه ی رابطه (P-I) نیز در آنها منفی شده است که نشان دهنده ی این است که همه ی شاخص‌ها از وضعیت ایده آل و مطلوب فاصله دارند.

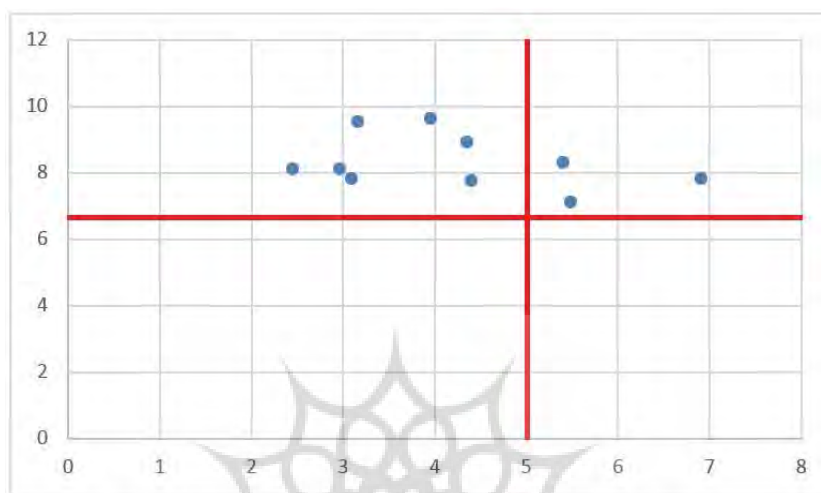

شکل ۴ نمودار عملکرد - اهمیت مؤلفه های گردشگری مسئولانه در شهر بهنمیر با رویکرد گردشگری ساحلی پایدار

منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

آمده، محور اهمیت در نقطه $۸/۳۳$ و محور عملکرد در نقطه $۴/۲۱$ واقع شده است. شکل های ۵ و ۶ ماتریس های اهمیت - عملکرد مؤلفه های گردشگری مسئولانه با رویکرد گردشگری ساحلی پایدار در شهر بهنمیر را نشان می دهد.

همچنین، جهت انجام دادن تحلیل اهمیت - عملکرد ماتریس های IP شاخص ها ترسیم شده است. در ترسیم به شیوه ی مقیاس محور، محل تلاقی محورها نقطه ۵ است. همچنین در ترسیم به شیوه ی داده محور، با توجه به میانگین اطلاعات به دست

شکل ۵ ماتریس مقیاس محور مؤلفه های گردشگری مسئولانه با رویکرد گردشگری ساحلی پایدار در شهر بهنمیر
منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

شکل ۶ ماتریس داده محور مؤلفه های گردشگری مسئولانه با رویکرد گردشگری ساحلی پایدار در شهر بهنمیر
منبع: یافته های پژوهش ۱۳۹۹

در جدول شماره ۵، موقعیت قرارگیری هر یک از شاخص‌ها در چهار ربع ماتریس IP در حالت مقیاس محور و داده محور آورده شده است.

جدول ۵ موقعیت قرارگیری شاخص‌ها در ماتریس‌ها

شاخص	کد	اهمیت (I)	عملکرد (P)	موقعیت (مقیاس- محور)	موقعیت (داده- محور)
آموزش و آگاهی بخشی	۱	۹/۵۳	۳/۱۶	Q ₁	Q ₃
دانش و مهارت	۲	۹/۶۳	۳/۹۵	Q ₁	Q ₃
مشارکت	۳	۸/۹۶	۴/۳۴	Q ₁	Q ₂
اشتغال زایی	۴	۷/۸	۴/۳۸	Q ₁	Q ₄
درآمدزایی	۵	۷/۸۳	۳/۰۹	Q ₁	Q ₃
زیان‌های اقتصادی	۶	۸/۱۴	۲/۹۷	Q ₁	Q ₃
سطح رفاه زندگی	۷	۸/۱۲	۲/۴۵	Q ₁	Q ₃
دسترسی به منابع	۸	۸/۳۵	۵/۴	Q ₂	Q ₂
پاکیزگی محیط	۹	۷/۸۴	۶/۹	Q ₂	Q ₄
آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها	۱۰	۷/۱۲	۵/۴۷	Q ₂	Q ₄

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹

پاکیزگی محیط و آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها، در ناحیه ی Q₄ قرار دارند که نشان از اتلاف منابع دارد. در این ربع معیارها دارای اهمیت پایینی هستند؛ اما عملکرد شرکت در این بخش زیاد است. در این بخش در واقع هدر رفتن منابع صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، منابع تخصیص یافته به این ویژگی‌ها بیش از مقدار لزوم است و باید جای دیگری مصرف شوند. این مدل به مدل ربعی معروف است. منطقه ای است که در آن اهمیت فرآیند کم ولی عملکرد فرآیند بسیار قوی است. از این رو، فرآیندهای این بخش موجب اسراف در سازمان هستند و باید به گونه ای حذف شوند یا از آنها بهره برداری مناسب انجام گیرد. شاخص‌های آموزش و آگاهی بخشی، دانش و مهارت، درآمدزایی، زیان‌های اقتصادی و سطح رفاه زندگی در ناحیه ی Q₃ قرار دارند که دارای اولویت پایین هستند. در این ربع عوامل مشخص شده از نظر اهمیت؛ دارای اهمیت پایینی هستند.

براساس ماتریس مقیاس محور مشخص می‌شود که از ده شاخص گردشگری مسئولانه، در حالت مقیاس محور، سه شاخص دسترسی به منابع، پاکیزگی محیط و آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها در ناحیه ی Q₂ واقع شده است و سایر شاخص‌ها در ناحیه ی Q₁ قرار گرفته اند. بنابراین می‌توان گفت؛ شاخص‌های دسترسی به منابع، پاکیزگی محیط و آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها دارای وضعیت قابل قبولی در شهر بهنمیر هستند و رضایت از این شاخص‌ها وجود دارد. در مورد سایر شاخص‌ها، به دلیل قرار گرفتن در ناحیه ی ضعیف، برای رسیدن به گردشگری ساحلی پایدار، به اقدامات اصلاحی شدیدی احساس نیاز می‌شود.

همچنین، با توجه به رویکرد داده محور، که شاخص‌ها را به‌طور نسبی با یکدیگر می‌سنجد، مشخص می‌شود که شاخص‌های اشتغال‌زایی،

موضوع، از نرم افزار SPSS و آزمون رگرسیون چندمتغیره جهت اولویت بندی شاخص های گردشگری مسئولانه به کار گرفته شده است. همان طور که مشخص شده است شاخص های مطرح شده در این پژوهش تأثیری متقابل بر گردشگری پایدار ساحلی شهر بهنمیر داشته است. با تحلیل داده ها می توان گفت که هر کدام از این شاخص ها با میزانی متفاوت در گردشگری پایدار شهر ساحلی بهنمیر کاربرد داشته است و برخی از شاخص ها بر شاخص های دیگر برتری دارند. مطابق با مطالب پیش گفته شده، از روی ضریب رگرسیون استاندارد شده (Beta) می توان شاخص ها را به گونه ی زیر (جدول شماره ی ۶) اولویت بندی کرد، یعنی هر کدام که ضریب رگرسیون استاندارد شده بیشتری داشته باشد، دارای اولویت بالاتری است.

همچنین سازمان نیز در آن معیارها ضعف دارد. از طرفی چون اهمیت چندانی ندارند؛ شرکت نباید در این بخش تمرکز زیادی داشته باشد و منابع خود را در این بخش تلف کند. تنها باید منابع محدود در این بخش استفاده شود. شاخص های مشارکت و دسترسی به منابع در ناحیه ی Q_2 واقع شده اند. این ربع به عنوان قوت اصلی سازمان در نظر گرفته می شود، که باید ادامه یابد. اهمیت فرآیند بسیار بالا و عملکرد فرآیند قوی است، از این رو، فرآیندهای این بخش به عنوان مزایای رقابتی، نگهداری و مورد توجه بیشتری قرار می گیرند.

در بخش بعدی به این مسئله پرداخته می شود که هر کدام از شاخص های ارائه شده در این پژوهش براساس پاسخ متخصصان و کارشناسان در چه سطح و رتبه ای قرار گرفته اند. برای تحلیل این

جدول ۶ میزان اثرگذاری شاخص-های گردشگری مسئولانه در میزان گردشگری ساحلی پایدار شهر بهنمیر

اولویت	ضریب رگرسیون استاندارد شده (Beta)	شاخص
۲	۰/۵۴۲	آموزش و آگاهی بخشی
۵	۰/۳۹۹	دانش و مهارت
۱	۰/۶۵۳	مشارکت
۹	۰/۳۱۹	اشتغال زایی
۶	۰/۳۶۱	درآمدزایی
۷	۰/۳۵۴	زیان های اقتصادی
۸	۰/۳۴۶	سطح رفاه زندگی
۳	۰/۴۰۱	دسترسی به منابع
۴	۰/۴۱۹	پاکیزگی محیط
۱۰	۰/۲۸۶	آسیب رسانی به اکوسیستم ها

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

معنی که اولین مؤلفه گردشگری مسئولانه در شهر بهنمیر که تأثیری مثبت بر گردشگری ساحلی پایدار داشته است، شاخص مشارکت در زیرمجموعه بعد اجتماعی بوده است.

همان طور که از جدول شماره ی ۶ برمی آید، مشخص شده است که شاخص مشارکت که یکی از مؤلفه های گردشگری مسئولانه است؛ بنا بر عقیده ی کارشناسان و متخصصان امور شهری و گردشگری، در بالاترین رتبه قرار گرفته است بدین

گردشگری پایدار بیشتر تمرکز بر تلاش حداکثری مردم، کسب‌وکارها و دولت‌ها در راستای ایجاد تأثیرات مثبت اقتصادی، اجتماعی و محیطی از طریق گردشگری است. این نوع گردشگری در مورد شناسایی موضوعات و دغدغه‌های مهم مردم محلی و ارائه‌ی گزارش‌های شفاف از پیشرفت‌ها با استفاده از گردشگری و در راستای توسعه‌ی پایدار است. گردشگری مسئولانه بر پایه‌ی مستندات است و هرگونه تشخیص و انتقادی در این خصوص بر اساس شواهد شکل می‌گیرد.

به این ترتیب، مطابق این پژوهش مشخص شد که پاکیزگی محیط عملکرد گذشته خود را هنوز حفظ کرده است و عملکردشان با اهمیتی که از قبل داشته است، نسبتاً با یکدیگر مطابقت می‌کند. شاخص بعدی که مورد بررسی قرار گرفته است و از حیث نزدیکی اهمیت و عملکرد در رتبه‌ی دوم قرار دارد، آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها بوده است. سایر شاخص‌ها مانند دسترسی به منابع، اشتغال‌زایی، مشارکت، درآمدزایی و ... هستند که به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بدین معنی که میان اهمیت و عملکرد شاخص آموزش و آگاهی بخشی تفاوت بسیار بالایی وجود داشته و این شاخص نسبت به میزان اهمیت خود، دارای عملکردی هم‌سو نداشته است.

براساس یافته‌های حاصل از این پژوهش مشخص شده است که شاخص‌های مشارکت و دسترسی به منابع در ناحیه‌ی Q_2 واقع شده‌اند که در این ناحیه اهمیت فرآیند بسیار بالا و عملکرد فرآیند قوی است. شاخص‌هایی که در این پژوهش به توجه و بهبود بیشتری نیاز دارند، شاخص‌های اشتغال‌زایی، پاکیزگی محیط و آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها هستند که در ناحیه Q_4 واقع شده‌اند. این شاخص‌ها باید اصلاح گردند تا از اتلاف منابع کاسته شود. مقایسه‌ی نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین؛ تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد. از آنجایی‌که در ارتباط با گردشگری مسئولانه مطالعات محدودی صورت گرفته است؛

همان‌طور که از جدول شماره ۶ برمی‌آید، مشخص شده است که شاخص مشارکت که یکی از مؤلفه‌های گردشگری مسئولانه است؛ بنا بر عقیده‌ی کارشناسان و متخصصان امور شهری و گردشگری، در بالاترین رتبه قرار گرفته است بدین معنی که اولین مؤلفه گردشگری مسئولانه در شهر بهنمیر که تأثیری مثبت بر گردشگری ساحلی پایدار داشته است، شاخص مشارکت در زیرمجموعه بعد اجتماعی بوده است.

۸ بحث و نتیجه‌گیری:

پدیده‌ی گردشگری گاهی با مشکلات و تهدیداتی روبه‌رو بوده، از جمله تخریب محیط‌زیست یا برهم زدن آرامش طبیعت یا روستا یا شهر مقصد سفر که گاهی با بی‌توجهی به این مسائل از سوی گردشگران، باعث پدید آمدن اثرات منفی می‌شود. به همین منظور و برای بیشتر اهمیت دادن به این‌گونه مسائل، مفاهیمی چون گردشگری مسئولانه و یا گردشگری پایدار پدید آمدند. گردشگری مسئولانه، نوع خاصی از انواع گردشگری نیست. هر نوع گردشگری است که به هر نوع مسئولانه‌تر حساب شود، به شکلی که معایب و مشکلات ناشی از آن برای محیط به حداقل برسد و به بهتر شدن محیط میزبان کمک کند. گردشگری پایدار یعنی؛ سعی در ایجاد یک تأثیر مثبت روی محیط‌زیست، جامعه، اقتصاد و فرهنگ جامعه‌ی میزبان به‌عنوان یک گردشگر مسئول. بنابراین، موضوع اصلی گردشگری مسئولانه ایجاد مکانی بهتر برای زندگی افراد و مکانی بهتر برای سفر و بازدید مردم است. این مقوله نیازمند همکاری تمام عوامل اجرایی، هتل‌داران، دولت مردان، مردم بومی و گردشگران است تا هرکدام مسئولیت خود را در راستای پایداری صنعت گردشگری بپذیرند و به آن تعهد داشته باشند. بدین ترتیب، گردشگری مسئولانه از صنعت گردشگری در راستای ایجاد جایی بهتر برای بومیانی که در آنجا زندگی می‌کنند و جایی بهتر برای مردمی که به آنجا سفر می‌کنند؛ استفاده می‌کند. از این رو، گردشگری مسئولانه با گردشگری پایدار متفاوت است.

گردشگری (اجرای طرح های گردشگری زودبازده) و برنامه ریزی های دقیق و منظم به منظور توسعه ی گردشگری در فصول کم گردشگر در بهنمیر تمرکز کرد؛ تا بتوان از طریق برخورداری از گردشگری مسئولانه به توسعه ی پایدار گردشگری ساحلی در بهنمیر دست یافت.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش شفيعی و هراتی (۱۳۹۷) که گردشگری مسئولانه در محدوده ی مورد مطالعه را متاثر از رفتار و کردار بهره مندان محلی می‌دانستند هماهنگ و هم‌سو است.

در نهایت، برای جلوگیری از اتلاف منابع در این زمینه می‌توان روی سرمایه گذاری در بخش

منابع

منابع فارسی

- احمدی، محمدصالح، رهنمایی، محمدتقی، علی اکبری، اسماعیل (۱۳۹۸)، عوامل ضعف گردشگری در طرح های توسعه ی شهری استان کرمانشاه، فصلنامه ی مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ی ۱۴، شماره ی ۴۸.
- اسماعیل زاده، حسن. اسماعیل زاده، یعقوب (۱۳۹۶)، شناسایی مؤلفه های تأثیرگذار و تأثیرپذیر گردشگری پایدار در شهرهای ساحلی (مطالعه ی موردی: بندر انزلی)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، فصلنامه ی علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ی ۶۰، صص ۷۷-۵۵.
- خواجه نی، فهیمه. زند مقدم، محمدرضا. کرکه آبادی، زینب (۱۳۹۸)، سنجش ساختارهای اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی در رشد و توسعه گردشگری شهری (مطالعه ی موردی: شهر گلوگاه)، مجله ی علوم جغرافیایی، دوره ی ۱۵، شماره ی ۳۰، صص ۱۰۱-۷۹.
- درویشی، رضا. رضایی، محمدرضا. شمس الدینی، علی (۱۳۹۷)، بررسی نقش گردشگری ساحلی در توسعه ی اقتصادی از نظر شهروندان (مطالعه ی موردی: بندر دیلم)، فصلنامه ی علمی - پژوهشی جغرافیا
- (برنامه ریزی منطقه ای)، سال هشتم، شماره ی ۴، صص ۴۲۶-۴۱۱.
- سیدی، مهسا. خواجه شاهکوهی، علیرضا. بزی، خدارحم (۱۳۹۷)، موانع و محدودیت های توسعه ی پایدار گردشگری در شهر ساحلی تنکابن، مجله ی آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه ی علمی - پژوهشی دانشگاه گلستان، سال هشتم، شماره ی مسلسل ۲۷، صص ۷۶-۶۵.
- شفيعی ثابت، ناصر. هراتی فرد، سعیده (۱۳۹۷)، گردشگری مسئولانه و توسعه ی پایدار ناحیه ای (مورد مطالعه: بخش آستارا، جاده چالوس)، سیزدهمین کنگره انجمن جغرافیایی ایران، تهران، انجمن جغرافیایی ایران، https://www.civilica.com/Paper-IGAC13-IGAC13_044.html
- شکاری، فاطمه (۱۳۹۷)، نظریه های توسعه ی پایدار گردشگری، فصلنامه ی عصر گردشگری، سال هفتم، شماره ی یازدهم، صص ۱۸-۱۰.
- شمس، مجید. مطلبیان، خسرو (۱۳۹۳)، گردشگری و نقش آن در اقتصاد مقاومتی، دوازدهمین کنگره انجمن جغرافیایی ایران با محوریت آمایش سرزمین، الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت، نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد

موسوی، سید محمد. آهنگران، جعفر. افتخاری، اصغر. شاوردی، تهمینه (۱۳۹۸)، شناسایی و تحلیل وضعیت مؤلفه های بونی فرهنگ اجتماعی در مقاصد گردشگری، فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۳۲، سال نهم، شماره ۱ سوم، صص ۴۵۱-۴۳۳.

نوربخش، سید مرتضی. اکبرپور سراسکانرود، محمد (۱۳۸۹)، نقش گردشگری شهری در توسعه ی اقتصادی کلانشهرها، ویژه نامه ی اقتصاد گردشگری شهری، سال دوم، صص ۳۵-۲۰.

وردی پسندی، زیبا (۱۳۹۸)، فرصت ها و چالش ها در گردشگری ساحلی (مطالعه ی موردی: غرب مازندران)، فصلنامه ی علمی تخصصی پژوهش های گردشگری و توسعه ی پایدار، سال دوم، شماره ۲ (پیاپی ۶)، صص ۲۲-۱۷.

ویسی، هادی (۱۳۹۶)، بررسی سیاست گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه ی مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، دوره ی ۷، شماره ی ۲۵، صص ۹۳-۱۱۲.

نجف آباد، https://www.civilica.com/Paper-IGAC12-IGAC12_012.html

ضیایی، محمود. سعیدی، علی اصغر. تراب احمدی، مژگان (۱۳۹۱)، جایگاه گردشگری در نظام آموزش عالی ایران، فصلنامه ی علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم، شماره ی ۱۷، صص ۸۵-۶۱.

طالبی، حدیث. مدیری، محمود. طرهانی، فرزاد (۱۳۹۶)، اولویت بندی مؤلفه های توسعه ی گردشگری در ایران با رویکرد تصمیم گیری چند معیاره ترکیبی فازی، مجله ی برنامه ریزی و توسعه ی گردشگری، سال ششم، شماره ی ۲۰، صص ۱۱۴-۹۴.

قادری، اسماعیل. باقری، فاطمه. فرزین، محمدرضا. کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۷)، مدیریت گردشگری ساحلی؛ تحلیل رویکرد یکپارچه، فصلنامه ی علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، سال هفتم، شماره ی چهارم، صص ۲۰۴-۱۷۵.

کروبی، مهدی (۱۳۹۸)، تأثیر برند گردشگری شهر یزد در ایجاد رضایت و وفاداری گردشگران داخلی، فصلنامه ی علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، سال هشتم، شماره ی ۴، صص ۳۷-۲۳.

منابع لاتین

Asongu, Simplic. Odhiambo, Nicholas M. (2019), Tourism and social media in the world: an empirical investigation, Journal of Economic Studies, ISSN: 0144-3585.

Bulter.R-w, (2002),"Ecotourism.has it achieved maturity or has not?"

The Bubbie burst pacific Rim Tourism New Zealand.

Cathy. h. c (2005), Global Tourism Higher education: past, present & future, London: THHp.

Frey, N., & George, R. (2010). Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour

- in the Cape Town tourism industry. *Tourism Management*, 31: 621-628.
- GSTC-D. (2013). Global sustainable tourism Criteria for destinations (GSTC-D). Global sustainable tourism criteria for destinations: 1-18.
<https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/GSTC-Destination-Criteria-v2.0.pdf>
- Hanafiah, M. H., Azman, I., Jamaluddin, M. R., & Aminuddin, N. (2016). Responsible tourism practices and quality of Life: Perspective of Langkawi island communities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 222: 406-413. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>
- Chandy, O., Anilkumar, A.P. (2012). Kerala tourism policy. Thiruvananthapuram: Department of Tourism, Government of Kerala. <https://www.keralatourism.org/tourism-policy-2012-english.pdf>
- Lange, Deborah de. Dodds, Rachel (2017), Increasing sustainable tourism through social entrepreneurship, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, ISSN: 0959-6119.
- Leslie, D. (2012). Responsible tourism: Concepts, theory and practice. CABI (November 15, 2012).
- Litvin, Stephen W., Goldsmith, Ronald E., Pan, Bing (2018), A retrospective view of electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, ISSN: 0959-6119.
- Mathew, P., & Kumar, R. (2014). Responsible Tourism a Grass Root Level Empowerment Mechanism: Case Study from Kerala, *Innovative Issues and Approach in Social Science*, 7(1): 53-73.
- Mathew, Poul V., & Sreejesh, S., (2017), Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (31): 83-89. <http://www.journals.elsevier.com/journal-of-hospitalityand-tourism-management>
- Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse Towards 'responsustable' tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111: 461-470. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.062>.
- Mtapuri, O., & Giampiccoli, A. (2016). «Towards a comprehensive model of community-based tourism development». *South African Geographical Journal*, 98(1): 154-168.
- Paul, V. M., & Rupesh, K. K. (2013). Responsible tourism: A strategy for grass root level empowerment. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences (IIAAS)*, 7(1): 54e71.